

Тема 17

РІВЕНЬ І ЯКІСТЬ ЖИТТЯ
НАСЕЛЕННЯ

План вивчення теми:

1. Рівень і якість життя населення як соціально-економічні категорії.
2. Підходи до оцінки рівня і якості життя населення в Україні.
3. Міжнародні показники рівня і якості життя населення.
4. Державне регулювання рівня і якості життя населення.

1. Рівень і якість життя населення як соціально-економічні категорії

Рівень життя – це забезпеченість населення необхідними матеріальними благами і послугами, досягнутий рівень їх споживання і ступінь задоволення розумних (раціональних) потреб.

Сутність рівня життя розкривається в трьох аспектах.

1. *Добробут населення* - рівень забезпечення потреб людини матеріальними та нематеріальними благами у порівнянні із стандартами та нормами, прийнятими у суспільстві.

В аспекті добробуту можна виділити *чотири рівні життя населення*:

- *достаток* - користування благами, що забезпечує усебічний розвиток людини;

нормальний рівень - раціональне споживання по науково обґрунтованих нормах, що забезпечує людині відновлення її фізичних і інтелектуальних сил;

- *бідність* - споживання благ на рівні збереження працездатності;

- *злидні* - мінімально припустимий за біологічними критеріями набір благ і послуг, що дозволяє підтримати життєздатність людини.

2. Нагромадження людського капіталу

характеризує стан здоров'я населення, його освітній, професійний та культурний рівні з економічної точки зору, тобто з позиції здатності населення до відтворення суспільного капіталу.

3. *Рівень людського розвитку* - характеризує можливості реалізації людини як особистості та члена суспільства. Цей аспект рівня життя включає дві складові:

- *якість життя* - це характеристика ступеня задоволення матеріальних, культурних і духовних потреб людини, як за її власною суб'єктивною самооцінкою, так і за відповідністю набору об'єктивних показників ;

- *інтеграцію індивідумів у суспільство.*

Ієрархія потреб людини

ПОТРЕБИ

2. Підходи до оцінки рівня і якості життя населення в Україні.

ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ

**Соціальні індикатори рівня життя
населення**

Статистичний збірник

Київ - 2010

Система соціальних індикаторів включає такі групи окремих показників:

1. Макроекономічні показники.

1.1. Валовий внутрішній продукт на душу населення.

1.2. Реальні наявні доходи на душу населення.

1.3. Фактичне кінцеве споживання домашніх господарств на душу населення.

1.4. Витрати з бюджету на соціально-культурні заходи на душу населення.

1.5. Середньомісячна номінальна заробітна плата населення.

2. Демографічні показники.

2.1. Основні геополітичні характеристики.

2.2. Щільність населення.

2.3. Очікувана тривалість життя населення.

2.4. Природний приріст населення.

2.5. Окремі показники народжуваності.

2.6. Коефіцієнт смертності немовлят.

2.7. Коефіцієнт смертності дітей.

2.8. Материнська смертність (із зазначенням причин смерті).

3. Охорона здоров'я і безпека.

3.1. Захворюваність населення (по видах хвороб).

3.2. Захворюваність населення розладами психіки і поведінки внаслідок вживання алкоголю.

3.3. Викиди шкідливих речовин в атмосферу.

3.4. Умови праці робітників, зайнятих в основних галузях економіки.

3.5. Чисельність потерпілих на виробництві.

4. Освіта.

4.1. Чисельність осіб, що навчалися в навчальних закладах.

4.2. Загальноосвітні навчальні заклади.

4.3. Професійно-технічні навчальні заклади.

4.4. Прийом студентів до вузів I-IV рівнів акредитації (із зазначенням джерел фінансування).

4.5. Основні показники діяльності докторантур і аспірантур.

4.6. Розподіл населення за рівнем освіти.

5. Зайнятість населення.

5.1. Економічна активність населення.

5.2. Рівень зайнятості населення.

5.3. Вивільнення працівників.

6. Показники матеріальної забезпеченості населення.

6.1. Доходи домогосподарств.

6.2. Структура сукупних ресурсів домогосподарств.

6.3. Витрати громадських організацій на благодійну діяльність.

7. Рівень і структура особистого споживання.

7.1. Розподіл населення за рівнем середньодушових грошових витрат.

7.2. Структура сукупних грошових витрат домогосподарств.

7.3. Споживання продуктів харчування в домогосподарствах.

7.4. Розподіл домогосподарств за рівнем середньодушових сукупних витрат.

7.5. Енергетична цінність і вміст поживних речовин у спожитих в домогосподарствах продуктах харчування.

8. Житлові умови населення.

8.1. Забезпеченість населення житлом.

8.2. Уведення в експлуатацію житлових будинків.

8.3. Кількість родин, що перебувають на квартирному обліку.

8.4. Надання житла окремим категоріям громадян.

9. Показники пенсійного забезпечення населення.

9.1. Види і розміри пенсій.

9.2. Чисельність пенсіонерів і середній розмір їх пенсій.

9.3. Співвідношення розмірів середньої пенсії і середньої заробітної плати працівників, зайнятих в економіці.

10. Показники соціальної напруженості.

10.1. Заборгованість між підприємствами України.

10.2. Заборгованість по виплатах.

10.3. Рівень безробіття.

10.4. Чисельність працівників, які знаходяться в умовах змушеної неповної зайнятості.

10.5. Кількість страйків та їх наслідки.

10.6. Розгляд судами справ про порушення трудового законодавства.

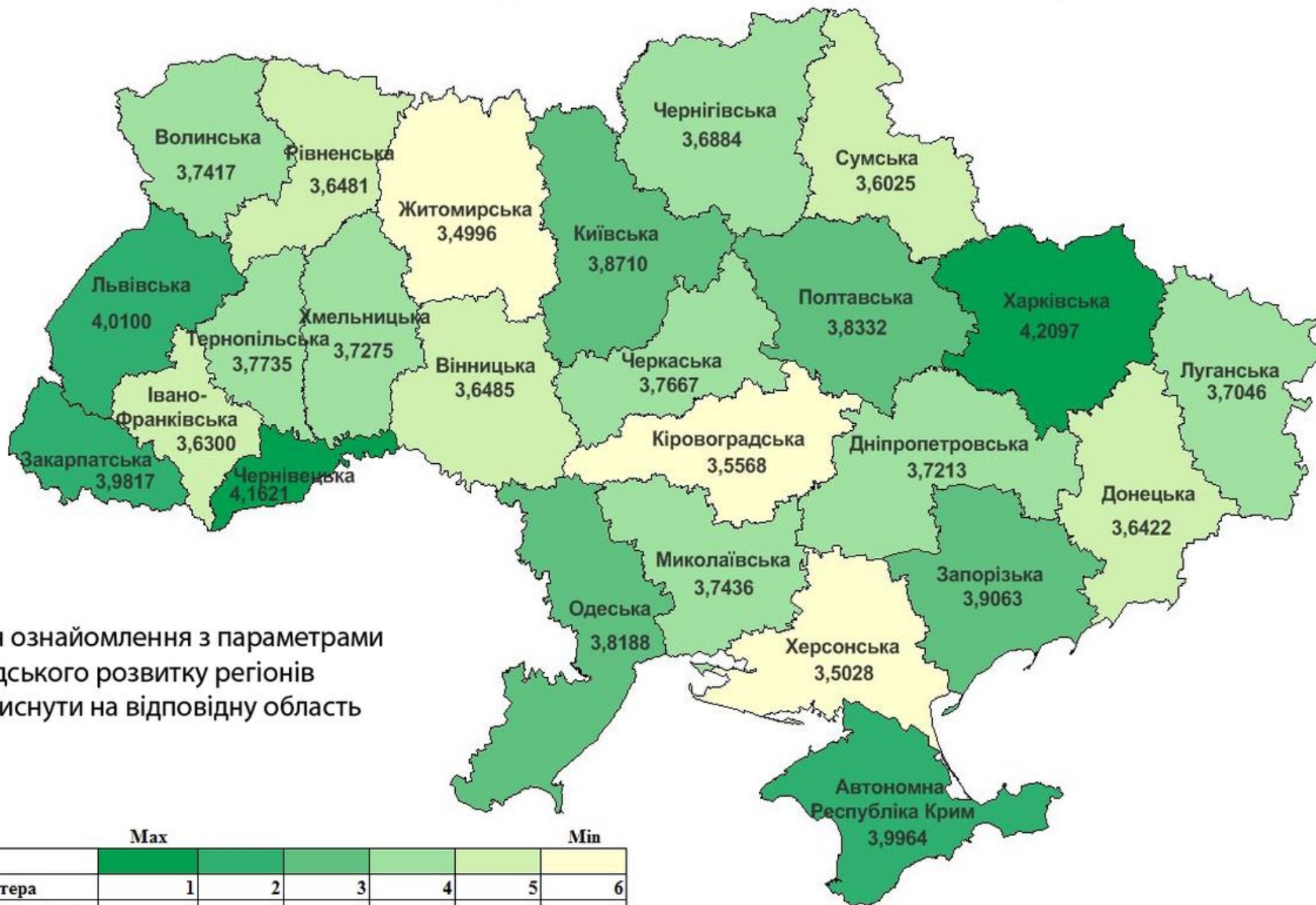
10.7. Коефіцієнт злочинності.

10.8. Кількість самогубств.

Основні соціально-економічні індикатори рівня життя населення

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Фактичне кінцеве споживання домашніх господарств, млн.грн¹	869551	1071302	1194791	1304031	1316757	1566001²
Фактичне кінцеве споживання домашніх господарств на душу населення, грн	18957	23439	26205	28667	30622	36550 ²
У % до попереднього року	106,5	112,9	108,0	106,1	92,5	82,7 ²
Наявні доходи населення, млн.грн	847949	988983	1149244¹	1215457¹	1151656¹	1331735^{1,2}
Реальний наявний доход, % до попереднього року	117,1	108,0	113,9 ¹	106,1 ¹	88,5 ¹	77,8 ^{1,2}
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн	2239	2633	3026	3265	3480	4195
Реальна заробітна плата, % до попереднього року	110,2	108,7	114,4	108,2	93,5	79,8
Середній розмір призначеної пенсії, грн³	1122	1223	1430	1487	1536	1657
Реальний розмір призначеної пенсії, % до попереднього року	102,9	104,3	117,1	103,5	82,7	75,3
Прожитковий мінімум на одну особу у розрахунок на місяць	875	953	1095	1176	1176	1330
У % до попереднього року	124,8	108,9	114,9	107,4	100,0	113,1
Співвідношення загальних доходів пайбільш та пайменш забезпечених 20% населення (квінтільний коефіцієнт фондів), разів	3,5	3,4	3,3	3,2	3,1	3,2
Індекс Джині	0,249	0,243	0,233	0,236	0,226	0,227

Інтегральний індекс регіонального людського розвитку

Для ознайомлення з параметрами людського розвитку регіонів натиснути на відповідну область

Max

Min

	1	2	3	4	5	6
№ кластера	1	2	3	4	5	6
Кількість регіонів	2	3	4	8	5	3
Межі	Понад 4,16	3,98-4,16	3,81-4,16	3,68-3,81	3,60-3,68	До 3,60

3. Міжнародні показники рівня і якості життя населення

Індекс людського розвитку (ІЛР) (до 2013 року «Індекс розвитку людського потенціалу» (ІРЛП)) — інтегральний показник, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття, як основних характеристик людського потенціалу досліджуваної території.

Був розроблений в 1990 році групою економістів на чолі з пакистанцем Махбубом-уль-Хаком.

Індекс людського розвитку розраховується за формулою:

$$I_0 = \frac{I_1 + I_2 + I_3}{3},$$

де I_1 – індекс очікуваної тривалості життя населення; I_2 – індекс доступного рівня освіти населення; I_3 – індекс скоректованого реального ВВП на душу населення.

$$I_i = \frac{x_i - x_{\min}}{x_{\max} - x_{\min}},$$

де x_i – фактичне значення показника; x_{\max} і x_{\min} – відповідно максимальне і мінімальне значення цього показника, прийняті як еталон у світовій практиці.

Максимальні і мінімальні значення складових ІЛР:

– для розрахунку стандартизованого показника очікуваної тривалості життя:

X_{min} – мінімальна тривалість майбутнього життя в цілому для всього населення – 25 років (для жінок – 27,5 року, для чоловіків – 22,5 року);

X_{max} – максимальна тривалість майбутнього життя в цілому для всього населення – 85 років (для жінок – 87,5 року, для чоловіків – 82,5 року);

– для розрахунку стандартизованого показника досягнутого рівня освіти:

X_{min} – грамотність дорослого населення і загальної частки учнів – 0%;

X_{max} – грамотність дорослого населення і загальної частки учнів – 100%.

– для розрахунку стандартизованого показника рівня життя:

X_{min} – мінімальний рівень реального ВВП на душу населення – 100 дол. США;

X_{max} – максимальний рівень реального ВВП на душу населення – 40 000 дол. США.

Градація країн за показником ІЛР:

0,8 і вище – країни з високим рівнем людського розвитку;

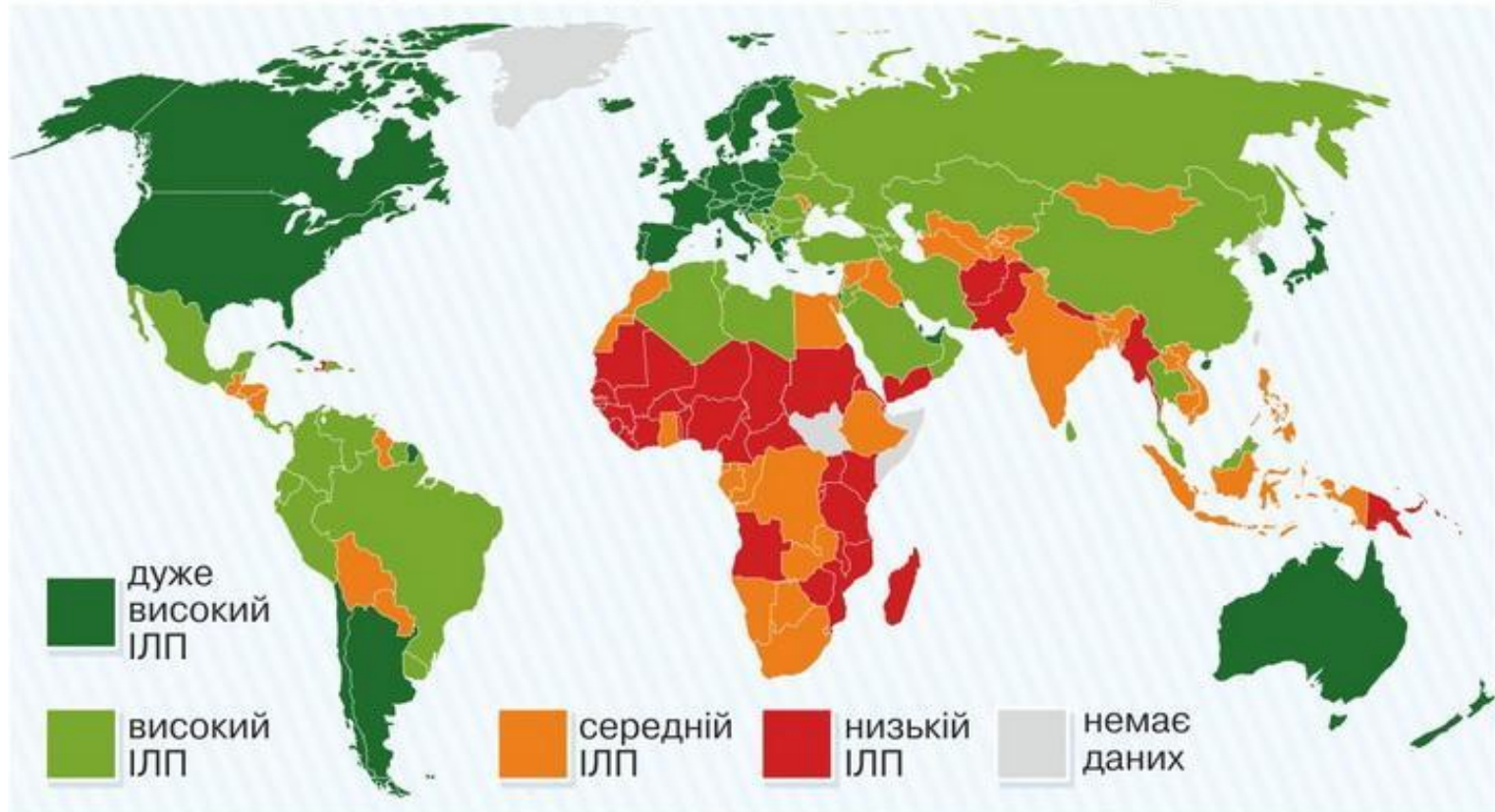
0,500-0,799 – країни із середнім рівнем людського розвитку;

менше ніж 0,5 – країни з низьким рівнем людського розвитку.

Індекс людського розвитку 2014

Організація об'єднаних націй оприлюднила щорічний аналіз якості життя в країнах світу. Оцінка проводиться на підставі так званого індексу розвитку людського потенціалу (Human Development Index), що оцінює рівень грамотності, середню тривалість життя, рівень життя тощо. Україна посіла 83 місце серед 187 країн

Індекс людського потенціалу

За підсумками 2015 року п'ятірку країн із найвищим рівнем людського розвитку у світі сформували Норвегія, Австралія, Швейцарія, Німеччина та Данія.

США опинилися на десятому місці. Російська Федерація посіла в рейтингу 49 місце, Білорусь – 52, Казахстан – 56, Грузія 70, а Азербайджан – 78.

Україна разом із Вірменією ділять 84 позицію в списку, увійшовши таким чином до числа країн із високим рівнем людського розвитку.

У 2010 році на додаток до ІЛР, який є зведеним показником, що спирається на середні статистичні дані і не враховує внутрішньої нерівності, були введені три нові індикатора:

- індекс людського розвитку, скоригований з урахуванням соціально-економічної нерівності (ІЛРН);

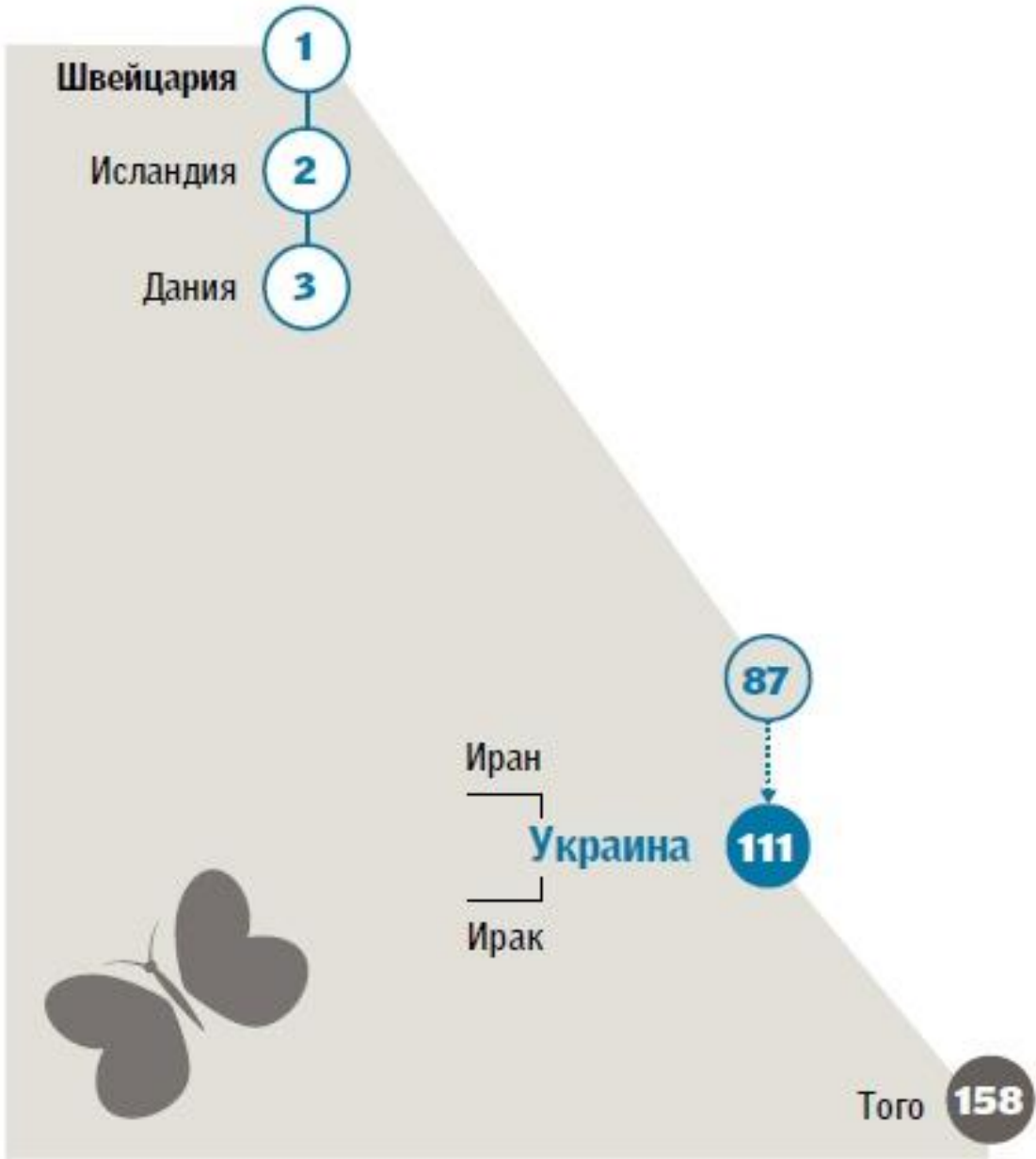
- індекс гендерної нерівності (ІГН);

- індекс багатовимірної бідності (ІББ).

Міжнародний індекс щастя (*Happy Planet Index*) - являє собою індекс, що відображає добробут людей та стан навколишнього середовища в різних країнах світу, який був запропонований [New Economics Foundation](#) (NEF) в липні 2006.

Рейтинг складає дослідний центр "Інститут Землі" під егідою ООН, враховуючи рівень ВВП, тривалість життя, наявність громадянських свобод, почуття безпеки і впевненості в завтрашньому дні, стабільність сімей, гарантії зайнятості та інше.

У 2015-му українці відзначилися, як одна з найбільш нещасних націй у світі. Згідно з дослідженням рівня щастя World Happiness Report, Україна посіла 111-е місце з 158 країн, втративши за рік 24 позиції.

4. Державне регулювання рівня і якості
життя населення.

Основою державного регулювання рівня та якості життя населення в Україні є *система державних соціальних стандартів і гарантій.*

Державні соціальні стандарти – встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій.

Державні соціальні гарантії – мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами на основі соціальних стандартів, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму.

Соціальні норми і нормативи – показники необхідного споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг та забезпечення освітніми, медичними, житлово-комунальними, соціально-культурними послугами.

Соціальні нормативи класифікуються за наступними ознаками.

1. За характером задоволення соціальних потреб:

- *нормативи споживання* – розміри споживання в натуральному виразі за певний проміжок часу продуктів харчування та послуг;

- *нормативи забезпечення* – визначена кількість наявних в особистому споживанні предметів довгострокового користування, а також забезпечення певної території мережею закладів охорони здоров'я, освіти, культури тощо;

- *нормативи доходу* – розмір особистого доходу громадянина або сім'ї, який гарантує їм достатній рівень задоволення потреб, що обраховується на основі вартісної величини набору нормативів споживання та забезпечення.

2. За рівнем задоволення соціальних потреб:

- *нормативи раціонального споживання* – рівень, що гарантує оптимальне задоволення потреб;

- *нормативи мінімального споживання* – соціально прийнятний рівень споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг виходячи з соціальних або фізіологічних потреб;

- *статистичні нормативи* – визначаються на основі показників фактичного споживання або забезпеченості для всього населення чи його окремих соціально-демографічних груп.

Державні соціальні стандарти і нормативи встановлюються у таких сферах:

- доходи населення;
- соціальне обслуговування;
- житлово-комунальне обслуговування;
- транспортне обслуговування та зв'язок;
- охорона здоров'я;
- забезпечення навчальними закладами;
- обслуговування закладами культури;
- торгівля та громадське харчування та ін.

Базовим державним соціальним стандартом є прожитковий мінімум.

Прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також непродовольчих товарів та послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Прожитковий мінімум

Соціальні та демографічні групи населення	Розмір прожиткового мінімуму, грн.		
	з 1 січня	з 1 травня	з 1 грудня
Прожитковий мінімум	1544	1624	1700
Діти віком до 6 років:	1355	1426	1492
Діти віком від 6 до 18 років	1689	1777	1860
Працездатні особи	1600	1684	1762
Особи, які втратили працездатність	1247	1312	1373

Мінімальна заробітна плата

Показник	Розмір мінімальної заробітної плати, грн.
	з 1 січня 2017
у місячному розмірі:	3200
у погодинному розмірі:	19,34

Сфери застосування прожиткового мінімуму:

- загальна оцінка рівня життя в Україні;
- встановлення розмірів державних соціальних

гарантій;

- визначення права на призначення соціальної допомоги;

- визначення державних соціальних стандартів обслуговування та забезпечення в галузях охорони здоров'я, освіти, соціального обслуговування та інших;

- встановлення величини неоподаткованого мінімуму доходів громадян.